

Ziekenhuisdagboek (2)

nov-dec 2023

Over bijna-dood-ervaringen, 'gevaarlijk geluk', Patti Smith, het cordon sanitaire en kunst als seismograaf van deze tijd.

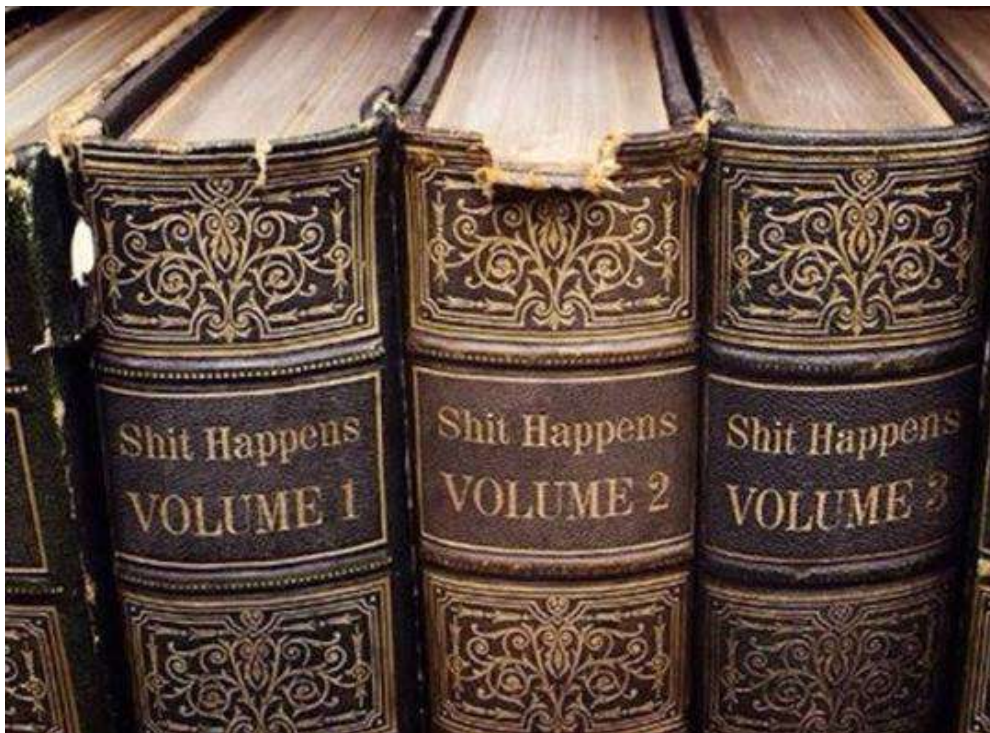

*'Is het mijn sterfdag?
Vergeet engelen en psalmen
Ik wil het vanille van een oud boek
Ik wil een koud flesje bier
en ik wil jou, nog één keer'
(Lieke Marsman)*

30 oktober

Ik word opnieuw opgenomen in het ziekenhuis St Lucas omdat bij de laatste CT-scan is vastgesteld dat de hoofdtumor te veel gegroeid is. Hij begint tegen andere vitale organen aan te drukken, moet morgen geopereerd worden om pijn en verdere problemen te voorkomen. Vandaag zijn alleen een paar voorbereidende onderzoeken gepland.

Zowat vijf jaar geleden (2018) werd de diagnose GIST kanker gesteld. GIST kanker is een vrij zeldzame kanker die zich ontwikkelt in het bindweefsel van maag of darm en een specifieke behandeling vraagt. Na een operatieve ingreep gevolgd door drie jaar medicamenteuze therapie leek de kanker gestabiliseerd. Vanaf toen zou een jaarlijks controleonderzoek volstaan. Maar 'shit happens' schreef ik een jaar later in een mail aan mijn vrienden en familie want na de controle-scan bleek generaal kanker opnieuw voor mijn deur staan: er was opnieuw een tumor gespot op het bindweefsel van mijn maag met plaatselijke uitzaaiingen. De medicatie met Glivec wordt opnieuw opgestart in de hoop de grote en kleinere tumoren onder controle te houden. Die hoop werd deels de grond ingeboord omdat – in tegenstelling tot de kleinere tumoren- de hoofdtumor bleef groeien, de reden waarom ik hier vandaag in deze ziekenkamer lig en van alles door mijn hoofd schiet.

Ik betrap mij daarnet op de metafoor van oorlog en vechten. Het leger van generaal kanker wint veld en de verdedigingsstroepen met de hulp van Glivec moeten zich terugtrekken. De oorlogsmetafoor is een metafoor die te pas en ten onpas wordt ingezet. Al te vaak hoor ik dat ik moet vechten tegen de kanker en bij uitbreiding

tegen de dood alsof het vooral om een wilsdaad zou gaan.

Als ik doodga aan kanker, dan zegt dat niets over hoe ik elke keer mijn best deed om de dag door te komen. Het zegt niets over wie sterk is en wie niet...

Het doet me terugdenken aan de aflevering van Zomergasten met de Nederlandse schrijfster Hanne Bervoets die Susan Sontag en haar klassieker 'ziekte als metafoor' ter sprake bracht. Volgens Sontag wordt door het gebruik van oorlogsmetaforen – het spreken in termen van aanval, verdediging, indringers – een verkeerd beeld van ziekte en de oorzaken ervan gecreëerd. Ziekten als kanker en later aids werden destijds als 'plagen' gezien waar men allerlei oordelen over velde, als een verpersoonlijking van het kwade of het losbandige. Alsof men er beschaamd moest over zijn. Vandaag de dag zijn die posities eerder ingenomen door ziektes als CVS en fibromyalgie. Elk tijdperk zou volgens Sontag zijn ziekte kennen die als het ware symbool wordt voor het kwade in de wereld. Toen ze het boek schreef eind de jaren zeventig was dat dus kanker, hetgeen zorgde voor allerlei waanideeën over de ziekte. Kanker als zondebok waaraan kenmerken en oorzaken worden toegeschreven die meer tot het rijk der mythen behoren dan tot de werkelijkheid van het menselijk lichaam. Haar betoog blijft nog altijd actueel.

Ik geloof, jawel, in het belang van verbeelding en mentale kracht en hoe dat invloed kan hebben op mijn mentale welzijn en op mijn fysieke toestand, maar de idee – in bepaalde 'spirituele' middens - dat je kankercellen zou kunnen uitschakelen met visualisaties en verbeeldingskracht is mentale overmoed en eigenlijk nonsens. Het is een almachtsfantasie met een spiritueel sausje er bovenop. Het ontkent dat we nu eenmaal eindige wezens zijn en dat de natuur soms foutieve celdelingen en DNA-afwijkingen produceert.

De meeste kankers zijn een gevolg van brute pech hebben. Levensstijl is dan in het beste geval een factor die ervoor kan zorgen dat die genetische gevoeligheid of die DNA-fout in je systeem iets sneller of minder snel naar buiten komt.

Een Britse dokter met kanker in een vergevorderd stadium formuleerde het als volgt: "Ik kom terug om iedereen te vervloeken die zegt dat ik moedig gestreden heb, maar het gevecht verloren heb. Ik wil me niet mislukt voelen omdat ik er niet in geslaagd ben iets te veranderen dat buiten mijn controle lag. Ik weiger te geloven dat ik ga sterven omdat ik niet hard genoeg gevochten heb. Uiteindelijk is kanker ontstaan in mijn eigen lichaam, uit mijn eigen cellen. Dat te bevechten zou gelijkstaan aan een oorlog voeren tegen jezelf."

In Groot-Brittannië is het woord "gevecht" uit alle voorlichtingsbrochures over kanker intussen geschrapt.

De vaststelling dat ik hervallen was kwam twee maand na mijn pensioenleeftijd. Dat sloeg in als een bom. Ook al heb ik quasi alle jaren van mijn loopbaan halftijds

gewerkt, pensioen hield de belofte in van volledige vrijheid, geen professionele afspraken of verplichtingen meer, nog meer tijd voor de kunst, reizen en vrienden. Ik zat vol plannen en ideeën. Ook na de nieuwe diagnose bleef het motto 'We zullen doorgaan' in mijn hoofd klinken, al werden die momenten van sereniteit en plannenmakerij heel af en toe doorkruist door een flard paniek en de confrontatie met het zwarte gat van de dood. Liefde en kunst hielpen mij om me gaande te houden, dus laat ik er dus volop op inzetten was mijn overweging.

Het is een beetje zoals Herman Koch het beschrijft in een recent interview. Als 'de diagnose het gewicht heeft van een kei in een rustige plas, dan volg ik niet de weg naar de bodem, maar die van de kringen op het water', weg dus van het zwaarwichtige van de dood. Ik wil er niet van vluchten, maar ik wil er ook niet voortdurend mee bezig zijn.

De hele dag en de hele nacht grijpt het lichaam in, schrijft Virginia Woolf in 'On being ill'. Een lichaam geteisterd door ziekte en pijn werpt je volledig op jezelf terug. Een tsunami van gevoelens overviel mij. Vooreerst is er de mokerslag van de diagnose zelf, je beseft maar half de draagwijdte van wat er gebeurt. Vervolgens wisselen heel uiteenlopende, soms tegenstrijdige gevoelens mekaar af. Diep verdriet en angst dat ik er straks misschien niet meer bij ben, verdriet om dat leven waar ik zo van hou binnenkort te moeten loslaten, verdriet ook om het gat dat je nalaat bij vrienden en geliefden. Ik zou het zo graag bij leven willen dichten maar dat kan natuurlijk niet.

Maar evenzeer paniek, opstandigheid, aanvaarding en een soort dankbaarheid voor wat is geweest, passeren de revue. En wat mezelf verraste, het ging samen met een hevige levenskoorts die me overviel, iets dat tegelijk zalig en dwangmatig aanvoelde.

De grondhouding van het laatste jaar die ik me geleidelijk aan eigen maakte, is mooi verwoord in het woord '*passibilité*' omdat het een heleboel tegenstrijdigheden in zich verenigt. Het is een begrip dat ik tegenkwam bij de Franse filosoof Lyotard: een samentrekking van passif, passion en possibilité. Passif, de passieve dimensie staat voor het aanvaarden en passief ondergaan van wat is, een soort amor fati. Possibilité staat voor het vormgeven aan je toekomst die je nog rest, de actieve dimensie dus. In het licht van de eindigheid die op je afkomt gaat dit gepaard met de zopas vernoemde levenskoorts, een passionele levensdrang (passion) waarin je je kan verliezen...

Taal kunnen geven aan complexe gevoelens maakt ze meer leefbaar.

Dat ik er nog relatief rustig bij zit vandaag heeft te maken met de hoop die ik blijvend koester dat deze operatie voor een kwalitatieve levensverlenging zal zorgen. Evenzeer omdat ik – ervan uitgaande dat ook een negatief scenario mogelijk is – zowel met de zonen als met Linda een aantal zaken heb doorgepraat en op papier

gezet rond financiële en administratieve zaken, rond waardig levenseinde, begrafenis, euthanasie en rond wat ik gemakshalve mijn 'artistieke erfenis' noem.

31 oktober

Goed geslapen, ik verneem van een verpleegster dat de operatie in de late namiddag is gepland.

Ik denk terug aan het voorbije jaar, waarin die levenskoorts en de ermee verbonden behoefte om sporen na te laten, een vrij druk jaar is geworden. Ik ben blij dat ik nog één en ander kon rond maken voor ik hier voor de tweede keer in het AZ St Lucas belandde.

Naast de twee solotentoonstellingen bij respectievelijk galerie S&H De Buck en galerie Pinsart is het vooral de publicatie van de nieuwe monografie 'This obscure object' die mij sterk heeft opgeslorpt: de vormgeving in samenwerking met de uitgeverij, de selectie van beeldmateriaal, de fundraisingactie (boek+tekening) om het project te financieren, de boekpresentaties in Gent en in Brugge. Verder ook, kort voor mijn opname, de lezing en het concert met Arne Deforce naar aanleiding van mijn expo in Pinsart en het tussendoor voortwerken aan een manuscript voor een dichtbundel.

Allemaal zaken die in het kader van mijn eindigheidsperspectief extra belangrijk werden en waarop ik nu met voldoening en dankbaarheid dat het nog kon terugkijk. Tegelijk zorgde dit voor een spanningsveld waar ik een paar nachten niet goed van sliep.

Moet ik daarin wel zoveel investeren wetende dat ik misschien nog een of twee jaar te leven heb? Maak ik nog wel voldoende tijd voor vrienden en geliefden? Is dat niet teveel met mijn eigen ego bezig zijn? Fundamentele vragen waarmee ik worstelde en nog worstel. Een keuze voor het één of het ander kan ik niet maken.

Aangezien kunst en schrijven een belangrijk deel van mijn identiteit vormen en ik ervan uitga dat dit ook nog betekenisvol kan zijn voor anderen kies ik voor de en/en benadering, al besef ik dat daardoor wellicht de pool geliefden en vrienden een tijdje in de verdrukking kwam te staan. Ik troost mij met de gedachte dat na de operatie de situatie anders wordt..

Mijn gedachten dwalen af naar het concert met cellist Arne Deforce twee dagen voor deze opname, een concert dat mij echt heeft gepakt. Arne bracht een aantal hedendaagse composities in dialoog met de schilderijen die er hingen, waaronder een compositie speciaal geschreven voor deze tentoonstelling. Het werd een boeiende kruisbestuiving tussen muziek en beeldende kunst. Ik was er diep door geraakt omdat de muziek die hij bracht resoneerde met 'de ziel' van een aantal van mijn doeken en via die weg met diepere lagen in mezelf.

Spontaan maak ik de associatie met mijn begrafenisviering die er vroeg of laat komt. Op die viering, mogen ze die beklijvende compositie van Arne zeker laten horen.

Ter voorbereiding van het concert hebben Arne en ik een paar warme en diepgaande gesprekken gehad in de galerie. Naast uiteraard verschillen, zie ik heel wat parallellen tussen wat Arne met zijn muziek doet en wat ik met mijn schilderkunst beoog. Arne maakt geen mooie melodietjes of 'palliatieve muziek' zoals hij dat noemt, hij onderzoekt zijn eigen medium en instrument, hij wil energie verklanken. Ik maak geen decoratieve schilderijen, al schilderend wil ik evenzeer het medium schilderkunst zelf en 'het statuut van een beeld' onderzoeken.

Beiden willen we zowel verleiden als verwarren. Die beide polen zijn wezenlijk voor wat ik als interessante kunst ervaar.

Beiden willen we het herkenbare aan het bevreemdende koppelen, vragen stellen, ontroeren (als je ontroering niet te sentimentalistisch opvat), mensen uit hun eventuele comfortzone halen met als mogelijk effect dat ze anders gaan waarnemen, denken, voelen. Kunst met andere woorden als een antgift tegen het gedachteloos consumeren van ideeën, beelden, klanken, tegen een consumptisme dat niet enkel de economische sfeer maar ook de hele privésfeer dreigt te koloniseren.

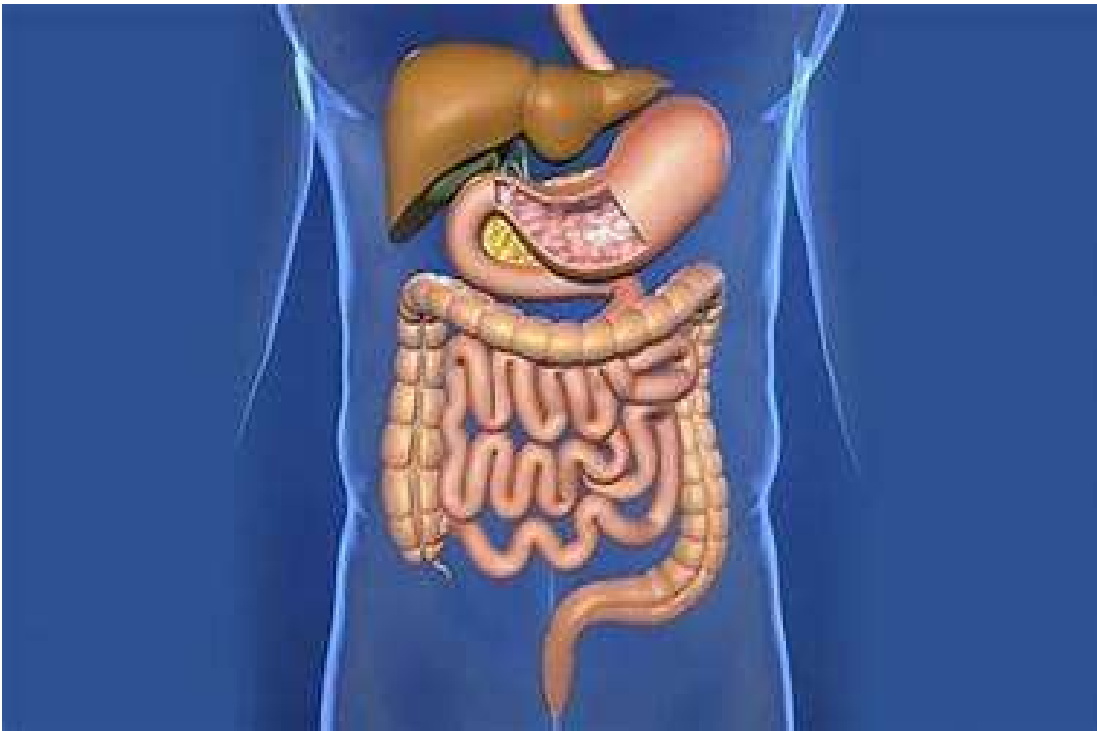
Dat dit ambitieus klinkt en voor sommigen wat overtrokken nemen we erbij. Een kunstenaar moet misschien zichzelf niet al te ernstig nemen, maar wel zijn werk als zodanig en wat hij er mee beoogt. Anders creëert hij niet.

Kunst probeert iets te vertolken van wat Stefan Hertmans 'vitale melancholie' noemt. Nog zo'n woord dat goed spoort met wat er in mij beweegt.

Iemand merkte na het concert in de galerie op dat ik eerder 'donkere' schilderijen maak. Het klonk eerder als een verwijt. Maar klopt dat? Het is natuurlijk een kwestie van subjectieve perceptie. Waar voor de één het glas halfvol is is het voor de ander halfleeg. Zelf vind ik zeker niet dat ik alleen maar sombere schilderijen maak. Voor mij zit er evenzeer hoop, levensdrang en hier en daar ironie in. Maar stel dat het klopt, dan zie ik het eerder als een compliment. Want zoals ik al zei, wil ik geen hapklare, flatterende of decoratieve schilderijen maken (of een soort gladde virtuositeit etaleren).

Als die opmerking komt reageer ik vaak met een treffend citaat, ik ken de auteur ervan niet ben het nooit vergeten: *kunst is de barometer van de cultuur en de menselijke conditie en je kunt het de barometer niet kwalijk nemen dat hij slecht weer aanduidt*. De kunstenaar als een soort seismograaf van zijn tijdsgewricht, daar geloof ik wel in. Onze tijdsgeest is niet alleen maar leuk en flashy en vrolijk. Er zijn heelwat redenen om niet vrolijk te zijn.

4 november

Het is een zware operatie geworden waarbij ongeveer een derde deel van mijn maag is verwijderd ter hoogte van de maaguitgang, 18 cm dikke darm is weggesneden, een nieuwe maaguitgang (verbinding maag-darm) is gecreëerd en ook nog mijn galwegen zijn omgeleid naar de dikke darm. Alles weer aan elkaar

naaien en hopelijk werkt het straks ook.

De overgang van het niets meer van mijn omgeving waarnemen naar het de eerste keer opnieuw bewust worden van waar ik ben (op de Intensive Care), is ditmaal een bijzondere gewaarwording. Ik werd mij er namelijk bewust van dat ik weer bij bewustzijn was ...

Ik voel me gevangen, kan me nauwelijks bewegen. Niet alleen door de pijn maar ook door de vele bedradingen en buisjes in mijn gelittekende lijf: 2 redons om wondvocht op te vangen, een maagsonde via de slokdarm, een blaassonde, een pijnstillende baxter (paracetamol), een baxter met maagbeschermer (pantomed) en een katheder voor de baxter met TNP-voeding die rechtstreeks in het bloed terechtkomt. Het ziet eruit als melkachtig vocht en wordt ook wel 'astronautenvoeding' genoemd. Het verschil: ik zweef niet rond zoals Dirk Frymout in zijn capsule, de zwaartekracht houdt mij meer dan ooit aan mijn bed gekluisterd.

6 november

Van die eerste dagen op intensieve zorg herinner ik mij weinig. Vooral pijn, ondanks de vele pijnmedicatie. Ook dat de verpleegkundigen vriendelijk en attent waren en in samenspraak nauwkeurig mijn toestand opvolgden. Mijn waardering voor het beroep is er alleen maar door toegenomen.

De incisiepijn een dag na de operatie, de pijn die erbij komt omdat je constant op je rug moet liggen en nauwelijks kan bewegen, de algemene verzwakking door bloedverlies enerzijds en doordat ik de eerste dagen niets mocht en kon eten anderzijds plus het niet kunnen slapen zorgen ervoor dat ik in een vicieuze cirkel van uitputting ben terecht gekomen. Met als gevolg ook dat ik in een week tijd twaalf kilo vermagerd ben!

Op de slechtste dagen voel ik de energie en kracht tastbaar uit mijn benen vloeien. Een gelegaliseerde marteling heb ik het in een wanhopig moment genoemd, al weet ik ook wel dat dit niet de intentie was. De ellendigste en meest helse week in mijn leven bij mijn weten. Ik wens het zelfs mijn ergste vijanden niet toe, behalve misschien Donald Trump, die spreekt over mensen als 'ongedierte' en als 'bloedvergiftigers'. Of als die vijanden Netanyahu of Vladimir Poetin heten.

Paracetamol en morfine milderden tijdelijk de pijn maar schieten tekort. Wat dat betreft kwam er soms tegenstrijdig advies van de verpleegkundigen. De ene zei dat ik me niet moest intomen wat morfine spuiten betreft, de ander wees erop dat vaak de morfinepomp gebruiken beter te mijden was omdat morfine het maag- en darmstelsel lam legt en het net de bedoeling is dat dit weer op gang komt. Om die reden ben ik niet tot het uiterste gegaan qua pijnbestrijding met de gekende gevolgen.

Meer dan ooit besef ik dat een gans leven met chronische pijn opgescheept zitten

zoiets als de hel moet zijn.

Metten is weten geldt hier meer dan ooit. En met de digitalisering is het alleen maar toegenomen. Verpleegkundigen komen hier 3 X per dag langs om een aantal parameters als bloeddruk, hartslag en temperatuur te meten. Tweemaal per dag passeren ze om via een prikje in een vinger, mijn suikergehalte op te volgen. En dan komen ze nog langs met de medicatie of pijnstilling, of voor het wisselen van baxters en natuurlijk het wassen 's morgens. Drie uur na elkaar ongestoord in je bed liggen is nauwelijks mogelijk. Wat veel goed maakt is dat de meesten het doen met veel toewijding en inzet. Alleen de nachtploeg loopt er nerveus en stressvol bij. Ze moeten het met zijn tweeën rooien voor een hele gang. Rationaliseren in functie van besparingen heet dat nog steeds.

5 november

Ik herinner mij dat ik een paar keer, vermoedelijk door die pijnstilling en morfine in combinatie met de uitputting, ervaringen heb gehad die aan licht hallucinogene toestanden doen denken. De inhoud ervan is me grotendeels ontsnapt. Ik herinner mij alleen nog dat ik in het megalomaan grote atelier van Kiefer aan het wandelen was en in gesprek geraakte met een van zijn assistenten!

Het leven kan je ervaren als een zegen en een vloek, als een geschenk en als in de modder staan. Deze dagen is het vooral een vloek.

Er is maximum drie kwartier bezoektijd op intensieve care mogelijk, enkel voor familie. De dagelijkse bezoeken van Linda zijn de kier waarlangs het licht binnenkomt.

Het ergste van pijn ervaren is niet de pijn als zodanig maar het gevoel er geen invloed meer op te hebben. Wanneer ik er vijf minuten overdoe om van houding of ligging te veranderen en daardoor eventjes minder pijn voel, dan heb ik er nog greep op. Of als ik op het morfinepompje druk en het heeft een voldoende lang effect, dan is er invloed. Maar als dat wegvalt, wordt pijn ondraaglijk en uitputtend. Alleen meer medische achtergrondinfo rond die pijn en een gevoel van betrokkenheid kan de pijn iets hanteerbaarder maken.

7 november

Ik ben gisteren terug naar een gewone ziekenhuiskamer gebracht. Ik zie uit naar het aangekondigde bezoek van Jesse, Fien en de kleinkinderen. Bijtje heeft een prachtige tekening voor me gemaakt, die ik een centrale plaats geef in de kamer. Jesse en Fien hebben een cadeautje voor me mee: de Filosofie scheurkalender 2024. 'Wat een wijs mens in zichzelf zoekt, zoekt de kleine geest in anderen', staat er op de flap van het boek. Ik haal er een opvallende quote uit voor de maand januari. Het is van de Frans-Antillaanse filosoof Glissant: *"we pleiten voor het recht op ondoorzichtigheid voor iedereen"*. Het citaat gaat in tegen het dominante pleidooi voor transparantie dat je vaak hoort. Volgens Glissant is iemand altijd meer dan jouw visie van hem, we beseffen dat te weinig. Hij of zij is zelfs meer dan het beeld dat hij van zichzelf heeft. Glissant pleit ervoor om voldoende ondoorzichtig te blijven- en zo echt jezelf. Zo ben je minder te reduceren tot een hokje of persoonlijkheidstrek of een norm waaraan moet voldaan worden.

Leuke anekdote. Toen de kleinkinderen hier binnen kwamen en voor het eerst hun fel vermagerde opa Jo zagen met al die draden en buisjes om hem heen, leken ze wat overdonderd. Toen ze te weten kwamen waar die baxter met TNP, de astronautenvoeding, voor stond vroeg Wolf, 5 jaar, wiens bezorgdheid momenteel voor een belangrijk deel bestaat uit veel en lekker ten (naast torenhoge lego constructies maken): "En is dat lekker, opa?"

Het luisteren naar mijn geliefkoosde muziekljstje met koptelefoon montert mij op.: Patti Smith, Lou Reed, The Eagles, Bowie enz. Namen uit de oude doos, ze blijven mij op sleeptouw nemen.

Patti Smith zingt niet alleen, ze schrijft ook. Op de vraag waarom ze schrijft, antwoordt ze droogweg: 'because we can not simply live'. Het getuigt van een bedrieglijke eenvoud en het klopt voor de nood aan creëren tout court. Ik voel me gedreven tot schilderen en schrijven omdat gewoonweg leven niet volstaat. Of misschien is kunst gewoon verhevigde realiteit en is het leven de realiteit zoals het is.

8 november

Zelf schreef ik ooit naar aanleiding van het overlijden van mijn vriend Marc: als een schip verdwijnt achter de horizon, zie je het niet meer maar het is er wel.

Wat blijft er nog over na de dood vraag ik me weleens af. Dat wat ik doorgaf aan de kinderen, hier en daar een inzicht dat is blijven hangen uit een vorming of les die ik gaf, de schildersenergie in de doeken die ik maakte en die nog zijn werk doet. Maar vooral de liefde en de hartstocht die in dat alles zit.

Het is goed geweest en ik hoop desgevallend nog een klein beetje voort te leven in herinneringen, in mijn beeldend werk, waar ik een groot deel van mijn ziel in heb gelegd, in de gedichten die ik schrijf. Ik hoop via die wegen nog wat verder in gesprek te blijven ook als ik er niet meer ben.

Ik heb de neiging om verder terug te kijken op mijn voorbije leven: de liefdes die ik heb gekend, mijn rol als vader, jeugtherinneringen (vooral bij het doornemen van foto's), mijn kunstenaarsloopbaan. de vriendschappen, mijn halftijdse job in TO...

Wat heb ik uiteindelijk verwezenlijkt? En is verwezenlijken al niet het verkeerde woord? Moet een mens iets verwezenlijken?

Zijn de pakweg 500 schilderijen en tekeningen – om het daarbij te houden – in woningen, in openbare of privé collecties een spoor van betekenis? Of een tot mislukking gedoemde omweg om je eindigheid niet te aanvaarden?

'Kijk naar mijn schilderijen, lees mijn gedichten en ik zeg je wie ik ben' suggereert Jan Van Riet in zijn boek 'Radeloos'. Ik denk dat dit ook voor mij geldt.

Mijn schilderijen en gedichten zeggen en weten meer over mezelf dan ik zelf besef, ze weten wat mijn passies en preoccupaties zijn.

9 november

De pijn is afgenomen maar ik voel me nog heel zwakjes. Het lukt mij met hulp van een verpleegster om uit mijn bed te geraken en vergezeld van mijn baxters en sondes een tijd rechtop in de zetel te zitten. Ook al zijn de omstandigheden niet gunstig te noemen, ik wil per se even verder werken aan het manuscript voor mijn dichtbundel in wording. De vrienden die me wat beter kennen weten dat ik opnieuw gedichten begon te schrijven de laatste vijf jaren, een oude passie van mij die een nieuw elan heeft gekregen en maakt dat ik de laatste tijd quasi dagelijks met poëzie bezig was. Toeval of niet, die heropleving viel ongeveer samen met de periode dat voor de eerste keer kanker werd gediagnosticeerd. In de late jaren 80 heb ik een aantal gedichten gepubliceerd in literaire tijdschriften. Daarna heb ik mij vooral in mijn beeldend werk geëngageerd, al bleef ik bij vlagen gedichten lezen en schrijven. Een manuscript klaarmaken voor een uitgeverij vraagt veel concentratie, selecteren, herschrijven, samenhang creëren in het geheel... Dat lukt me maar matig hier. Hopelijk ben ik straks terug thuis en kan ik dat relatief snel afronden.

Ik ben niet zo'n vlotte prater, zeker als ik me vergelijk met mijn kamergenoot van het moment. Voortdurend moeten praten of anekdotes vertellen vind ik heel vermoeiend. Sommige wezenlijke dingen kan ik niet zo direct in de mal van de gesproken taal gieten.

Door de taal anders dan als gebruikstaal te hanteren in een gedicht kan ik iets kwijt wat ik normaal gesproken niet kan zeggen. Poëzie heeft me een extra plek gegeven in de taal. En dat voelt meer dan goed aan.

Een mooi citaat uit de Poëziekrant van wat poëzie zo allemaal kan. "Poëzie zit niet alleen maar mooi te wezen. Gedichten kunnen dingen aanrichten, als je ze toelaat in je dag. Een gedicht kan een bijl zijn, een souffleur, je wiegelied. Poëzie kan je harnas zijn, een adviesrubriek, een afrodisiacum'.

Er wachten nog veel gedichten om geschreven te worden om dat allemaal te kunnen zijn!

10 november

Niemand kan voelen welke pijn je ervaart. Daarover kan je denk ik alleen maar praten met mensen die het zelf ook hebben meegemaakt. Gelukkig zijn er weinig zo'n mensen in mijn onmiddellijke vriendenkring. Maar het maakt ook dat je tot op zekere hoogte van hen wordt afgesloten.

Ik lees een interview in DS met de Nederlandse schrijfster Lieke Marsman. Ik voel veel affiniteit met deze vrouw in meerdere opzichten. Ze is dichteres, studeerde filosofie en worstelt met een niet te genezen kanker. Toch blijft ze kiezen voor het leven. Ze combineert poëzie met engagement. Ze is zowel kritische observator als gevoelsmens.

“Als je niets hebt wat je geregeld dichter tot jezelf brengt, dan is het makkelijk om jezelf te verliezen in het gebabbel van alledag”, zegt ze ergens. Zeer herkenbaar. Poëzie en kunst helpen me om mezelf niet te verliezen.

Ook ik ben voorbereid op het ergste. En ja, ik denk in vlagen na over wat het betekent om dood te gaan. Dan verdwijn ik eventjes in mezelf. Uiteindelijk maak je zoiets vooral in je eentje door. In zoverre je het kan delen met vrienden of geliefden werkt het verlichtend, maar in de grond blijft het een vrij eenzame ervaring. Maar ik heb tegelijkertijd hoop en ik kies ervoor die te laten primeren. Het is een verademing om jezelf hoop toe te staan. Al zit in het woord hoop een grote mate van onzekerheid. Je weet nooit zeker.

Ik kijk zoals gewoonlijk naar het avondjournaal. Wat de zopas genoemde Lieke Marsman 'vertraagtaal' noemt is o zo herkenbaar als ik de politici op het VRT journaal bezig hoor. Als politici op fouten of gebreken worden gewezen, dan zeggen ze “Ik zal een onderzoekscommissie instellen”, of “we wachten tot het rapport klaar is en dan zal ik vragen om een paar voorstellen voor verbetering te doen.” Dat zijn te vaak manieren om geen oplossingen te hoeven zoeken. Ondertussen blijven de mistoestanden bestaan.

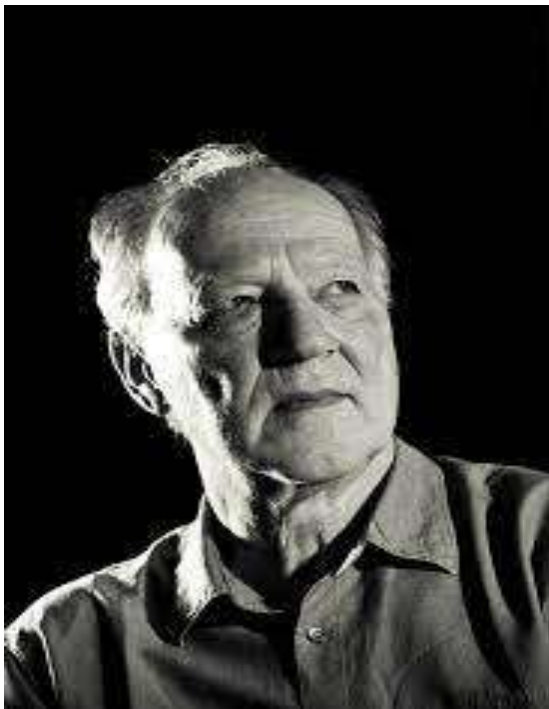
Waar Lieke Marsman het ook over heeft is de paradox van de liefde. Het is onmogelijk om met iemand samen te smelten, terwijl dat wel vaak is wat we willen. Zij gelooft niet in het cliché van totale versmelting, want dan is er niets meer over om lief te hebben. Dat de ander niet op jou lijkt is een noodzakelijke voorwaarde om lief te kunnen hebben. Op het moment dat je met iemand samenvalt, is er geen verhouding meer mogelijk. Dus houdt de liefde ook op. En ze gelooft niet dat iemand die optie zou kiezen, mocht ze daadwerkelijk bestaan.

's Avonds komt Jan T nog eens op bezoek na zijn werk. Jan is een goede vriend. We zien mekaar niet zo vaak, maar hebben veel met elkaar gemeen. Telkens we mekaar zien stroomt het, een hartverwarmende ervaring.

Leven is een risicovolle onderneming. Ziek zijn heeft veel met toeval te maken, iets wat je toevallt zonder dat daar noodzakelijk een reden of oorzaak voor is. Als iets je toevallt kan je er eventueel betekenis aan geven of je kan proberen er iets uit te leren. Het nodigt je uit of dwingt je tot rust en stilstand. New Agers en esoterisch geïnspireerde therapeuten draaien die zienswijze om: als je ziek wordt, in mijn geval kanker krijgt, is dat om daaruit iets te kunnen leren. Het 'moest' je als het ware overkomen. De kosmos heeft dat voor jou geregeld. Dat noemen ze dan je karma of zoiets. Ik vind zoiets inhumain. Vooral dat 'moeten' wekt bij mij een soort heilige verontwaardiging op. Omdat het het lijden zelf rationaliseert en diep medeleven uitsluit.

11 november

In mijn mails van vandaag lees ik over de nieuwe film 'Perfect days' van Werner Herzog. Ze spelen hem binnenkort in de Lumière en ik wil die zeker gaan zien. Herzog, de man van beklijvende films als Paris Texas en der Himmel über Berlin, van prachtige documentaires over Pina Bausch en vrij recent Anselm Kiefer (wil ik ook nog zien) is een man naar mijn hart. Ik volg hem volmondig wanneer hij vindt dat we dringend nood hebben aan beelden en taal die diep in ons resoneren en adequaat vormgeven wie we zijn. Anders lopen we de catastrofe tegemoet. In zijn vorig filmisch werk heeft hij bewezen dat hij zo'n resonerende beelden kan maken. Volgens de recensies is ook zijn nieuwe film 'Perfect days' van die aard. Een van de beste films van het voorbije jaar.

Werner Herzog

Nog een citaat van deze regisseur dat ik meedraag: "Niemand, geen enkele filosoof,

weet wat waarheid is. Ik zal nooit in de buurt van de waarheid komen, maar ik wil wel blijven zoeken naar betekenis. De betekenis valt niet uit de hemel als gouden muntstukken"

Ook ik heb nooit geloofd in waarheid met een grote W, wel in betekenis. Ook schilderen en poëzie zijn, naast het plezier van bezig te zijn met verf en taal, een onophoudelijke manier om betekenis te zoeken.

Ik denk terug aan het gedicht 'doodgewoon', dat ik schreef enkele maanden voor mijn herval. Vooral de laatste zinnen. Ze klinken nu heel dubbel voor mij. Met klem zeg ik tegen mezelf dat ik er nog niet klaar voor ben.

Doodgewoon

*Zolang de voorraad strekt
blijf ik buiten schot.*

*Je reist mee in de zak van mijn jas
in de bodem van mijn koffer.
Altijd gelijk heb jij, inspraak
brengt je van je stuk.*

*Ach, ik kan je verleiden, te vriend houden
omzeilen als in een wereldreis, ik geef
je een hese stem in een gedicht.
Of ik vergeef je, noem je
zelfs een nieuw begin.*

*Dankzij jou bestorm ik de hemel
scherp ik mijn zinnen, ontwaar ik
licht in rotzooi, een mens, een notendop
reik ik naar steeds verder.*

*Als ik er klaar voor ben
wek ik je tot leven.*

12 november

Het ziekenhuis is een betere weerspiegeling van onze maatschappij en de sociale stratificatie die haar kenmerkt dan de eigen buurt, werkomgeving of vriendenkring, de bubbels waarin we doorgaans verblijven. Alle lagen van de bevolking passeren de revue als je op een tweepersoonskamer ligt. In de 10 dagen na mijn verblijf op intensive care krijg ik te maken met vier medepatiënten, dus meestal voor kortere

opnames, vier mensen met compleet verschillende achtergrond, waarden, interesses, politieke opvattingen. Soms kan dat boeiend zijn, maar best ook lastig. Het levert bijvoorbeeld de nodige spanning op wat de keuze en de hoeveelheid van TV- programma's betreft. Een van mijn kamergenoten, een nog vinnige, alleenstaande man van rond de 80 had de gewoonte om thuis het grootste deel van zijn dag de TV aan te zetten. Zijn televisie was zijn gezelschap. Kwestie van niet voortdurend op vier muren te moeten kijken en de eenzaamheid wat te doorbreken, zo zei hij zelf. Want lezen of computer was niet aan hem besteed en hobby's had hij niet. Zijn werk als kraanman was zijn hobby. Als het aan hem ligt herhaalt dat TV-ritueel zich in onze kamer. Iets waar ik allergisch voor ben.

Een andere kamergenoot wou van in de vroege namiddag reeds naar de regionale zender Focus kijken, waarbij in een loop steeds dezelfde programma's worden herhaald. Leuk is anders.

In beide gevallen ben ik erin geslaagd op diplomatische wijze een deal te maken.:Ik kijken naar het VRT nieuws en Terzake. De rest van de avond mag mijn kamergenoot zijn keuze maken. Verder het liefst geen TV oor 18u, tenzij voor het kampioenschap veldrijden en een voetbalwedstrijd die voor de man in kwestie van levensbelang bleek te zijn.

De positieve keerzijde van dit alles: ik leer avondprogramma's kennen op VTM en Play4 en de regionale zender Focus die compleet nieuw zijn voor mij.

Vooraf reality TV zoals 'Luc Allo en de verkeerspolitie', 'De noodcentrale', 'Familie', maar ook regionaal nieuws en reclamespots trekken mijn aandacht, programma's waar ik in normale omstandigheden niet mijn tijd zou aan vermorsen. Nu zijn ze niet zelden een welgekomen afleiding en entertainment. Ik ben meer gaan beseffen hoe heilzaam TV is voor veel oudere mensen als middel om met hun eenzaamheid om te gaan. Al blijf ik het tezelfdertijd schrijnend vinden.

Ik ben een Terzake en Afspraak kijker, nog meer hier in het ziekenhuis dan thuis. Op zich verrast het mezelf dat ik in een toestand van lichamelijk ongemak en pijn toch op de hoogte wil blijven van zeg maar het wereldnieuws, meer zelfs dat het mij nog meer dan vroeger emotioneel beroert. Ik heb letterlijk gehuild bij sommige beelden van de oorlog in Gaza, die ons quasi dagelijks bereiken. Schrijnende onmenselijke verhalen. Het is alsof door de algemene lichamelijke verzwakking en de pijn die ik moet doorstaan mijn eigen filter om emoties al dan niet toe te laten, wegviel. Dit geldt voor emoties als ontroering, verdriet, vreugde, maar in het bijzonder voor emoties die door onrecht worden uitgelokt.

Gaza blijft me bezighouden. De extreem rechtse regering van Israël en het terroristische Hamas zijn extremen die mekaar versterken en blijkbaar nodig hebben.

De houding van Europa en V.S is ronduit dubbelzinnig en onbegrijpelijk. Laat ons

duidelijk zijn: Hamas is een terroristische organisatie en de brutale aanval op 12 oktober was misselijkmakend. Maar het is niet omdat je het even barbaarse antwoord van Netanyahu veroordeelt dat je pro Hamas of antisemiet bent. Schrijnend hoe antizionisme bewust wordt gelijkgeschakeld met antisemitisme. Geopolitieke belangen en strategische coalities primeren op mensenrechten in dit hele conflict. Een duidelijke veroordeling van het disproportioneel geweld door Israël en van een oorlog die naar genocide neigt blijft achterwege. Ongeremde wraakacties zijn nog nooit basis geweest voor een meer duurzame vrede. Het is bovendien een illusie om te denken dat je zoiets als Hamas kunt uitroeien met blind geweld. Hamas is meer dan een terroristische organisatie en zijn leiders, het is ook een politieke en sociale beweging en het is een ideologie, het is een product van 70 jaar bezetting en apartheidspolitiek. De 17000 doden op dit moment, vooral onschuldige burgers, vrouwen, kinderen die nu al langs Palestijnse kant zijn gevallen zullen niet vergeten worden en nog generaties in de herinnering blijven hangen. Wraak voedt wraak en het recht op destructie. Je komt terecht in een nooit ophoudende colonne van verschrikking, waarbij het onderscheid tussen 'goeden' en 'slechten' bijzonder vaag wordt. Met zijn dubbelzinnige en hypocriete houding, namelijk Poetin veroordelen voor oorlogsmisdaden langs de ene kant en Israël – in naam van de 'beschaving' dan nog- zijn ding laten doen anderzijds, zal het Westen nog meer krediet verliezen in de rest van de wereld en alleen komen te staan. Een politieke oplossing is complex, maar is altijd mogelijk. Machteloosheid is nu het dominante gevoel dat iedereen en ook mij overvalt. Een zo snel mogelijk staakt het vuren is, vanuit louter humane overwegingen, de eerste stap om de slachtoffers langs beide kanten te beschermen. Alleen massaal straatprotest, daadkrachtige druk vanuit Amerika op Israël en vooral een toenemende oppositie binnen Israël zelf kunnen hiertoe leiden. Wellicht naïef, maar liever naïef dan onverschillig of cynisch.

13 november

Bezoek Jan en Iniz. Dat betekent gesprekken die verder gaan dan de medische anekdotes en de alledaagse koetjes en kalfjes. Het gesprek komt op het thema erkenning.

Erkenning van inzet, erkenning van wie je bent. Ons besluit: erkenning is één van de belangrijkste psychologische categorieën als je het hebt over psychisch welzijn en bij uitbreiding collectief welzijn.

Het chronische gebrek daaraan leidt niet zelden tot naar binnen gerichte destructie (depressie) of naar buiten gericht destructief gedrag (agressie).

Ik kan niet slapen, gedachten tolleren door mijn hoofd. Het gaat niet om piekeren maar om innerlijke monologen die ik voer, allerlei associaties rond de vraag: wat maakt een mens gelukkig? En dat op een moment dat ik 'ongelukkig' lig te wezen in

mijn ziekbed.

Maar het mij laten meedrijven op de stroom van gedachten die zich aandienen is een dankbare manier om de tergend trage uren door te komen.

Concrete aanleiding voor deze stream of consciousness is een vraag die af en toe valt wanneer je, zoals ik, geconfronteerd wordt met dood of een verkort levensperspectief. Hoe kijk je terug op je leven? Heb je een gelukkig leven gehad? Wil je nog dingen doen of meemaken om je leven vooralsnog op een vervullende manier af te ronden? Dat soort vragen. Voor velen is de notie geluk een evidentie, bij nader inzien is dat niet zo. Er schuilen talrijke geprogrammeerde of aangeleerde aannames achter, die we ons onbewust eigen maken.

Geluk is een containerbegrip. Het is een troebel begrip geworden doordat het heel uiteenlopende ladingen dekt. Toch staan liedjes, boeken en reclame er vol van. Geluksgoeroes willen ons doen geloven dat geluk 100% maakbaar is en ze bieden daartoe ook de nodige recepten aan.

Ik heb lak aan zo'n recepten. Er bestaat niet één recept voor geluk. De één wil rust de ander avontuur, de ene wil zekerheid, de ander adrenaline. De meeste mensen vinden geluk in verbinding met de anderen, een enkeling zoekt vooral het isolement. 'Pessimisten' hoeven geen ongelukkig leven te leiden (zolang dat pessimisme geen doemdenkerij of bitterheid wordt). Onder oppervlakkig, al dan niet opgeklopt optimisme schuilt niet zelden het onvermogen om met kwetsbaarheid en de meer donkere kanten van onze condition humaine om te gaan.

De huidige geluksliteratuur neigt er te dikwijls toe geluk met succes en optimisme te verwarren. Ik heb het meer voor die filosofen en psychologen die erop wijzen dat sterfelijkheid, kwetsbaarheid, gemis op één of andere manier integreren in je leven ook een belangrijke dimensie van geluk is.

'Geluk: een goede bankrekening, een goede kok en een goede spijsvertering', zo sprak Rousseau. Wat die spijsvertering betreft moet ik hem volmondig gelijk geven.

Tot voor kort kon ik hier, geplaagd door misselijkheid en pijn, nauwelijks nog eten of slapen. Het moment dat ik dit wel terug kon, dat ik de sensatie van honger kon ervaren, terug met smaak een potje yoghurt at, zorgde voor een zalig gevoel, een geluksmoment.

Het moment dat mijn oudste zoon Jasper geboren werd, 38 jaar geleden, was ongetwijfeld een van mijn grootste geluksmomenten.

De verliefdheden die ik heb gekend maakten mij euforisch, ik kreeg het gevoel de hele wereld aan te kunnen.

De picknick met mijn 12-jarige zoon Jesse op een bank in de schaduw van een zomereik ergens in een Ardeens dorpje ben ik nooit vergeten. Middagzon, stilte, alleen een zachte bries en het wegstervend geluid van spelende kinderen; de verbinding die ik toen ervoer met alles rondom mij mondde uit in een 'religieuze' piekervaring.

Bij het maken van een gedicht gaat het erom het juiste woord op de juiste plaats te krijgen. Wanneer dat lukt en je het gevoel hebt dat de dingen samenvallen, gaat dit gepaard met een sensatie verwant aan het geluksgevoel.

Als een instelling of verzamelaar zich een schilderij van mij aanschafft voel ik mij erkend in wie ik ben als schilder en dus extra gelukkig.

Toen ik nog les gaf en door had dat ik mijn studenten (een beetje) anders kon leren kijken en denken over zichzelf en de wereld, gaf dat mij een groot gevoel van vervulling en tevredenheid. Zo kan ik nog een tijdje doorgaan met voorbeelden, die elk op hun eigenste manier geluksgerelateerd zijn.

Al die situaties zorgden voor innige geluksmomenten.

En toch, laat dit mij toe om te zeggen dat ik een gelukkig man ben of een gelukkig leven heb geleid?

In de Franse en Engelse taal is er meer nuancering dan in de Nederlandse taal, men spreekt er onder meer van 'heureux', 'bonheur', 'chance'.

Wat bedoelen we in wezen als we het over geluk hebben?

Gaat het over 'chance' hebben in het leven, iets dat je toevalt?

Gaat het over intens zintuiglijk genieten en de voldoening die dat oplevert?

Gaat het over succes en welvaart?

Gaat het over een momentaan, eerder vluchtig gevoel is of over een permanente toestand?

Gaat het over een algemene toestand van tevredenheid met het leven dat je leidt?

Is geluk vooral iets individueel of is het ook een maatschappelijk gegeven?

Heeft geluk vooral niet met zingeving te maken?

Net zoals de begrippen god, liefde, kunst enz. is de notie geluk niet wetenschappelijk te definiëren precies omdat ze zo omvattend en veelkantig is. Nochtans is de gelukswetenschap de laatste tijd in volle opmars. Denk aan de hype rond de boeken van Leo Bormans enkele jaren terug. Wetenschappelijk onderzoek definiëert geluk

op basis van enquêtes, maar wat je dan meet is subjectief welbevinden en geluk is meer dan subjectief welbevinden.

Sociologen benadrukken dan weer de maatschappelijke factoren, ze hebben het over de geluksquotiënt van een land. Ze wijzen terecht op het belang van vrijheid, gelijkheid en rechtvaardigheid in een samenleving als faciliteerders van geluk. In die zin is het iets makkelijker om gelukkig te zijn in een land als België dan in het Rusland van Poetin bijvoorbeeld.

Iets waarover geluksonderzoekers het eens zijn, maar eigenlijk ook mijn grootmoeder al wist: een zekere materiële welvaart, evenals een minimale gezondheid zijn een noodzakelijke maar geen voldoende voorwaarde om van geluk te spreken. Ze zijn een basis maar vanaf een bepaald punt is dat niet meer belangrijk. Geluk neemt weinig toe met bijkomend inkomen. Dat laatst werkt zelfs vaak verslavend: hoe meer inkomen je hebt, hoe meer je wil. Geluk is een tussenstation tussen te weinig en te veel wat dat betreft.

Na 17u stijgt meestal het aantal bezoekers in een ziekenhuis. Vandaag waren er op een bepaald moment 8 bezoekers aanwezig in onze tweepersoonskamer. Stoelen tekort, druk, lawaaiig. Van het goede teveel dus.

Sommige van die bezoekers, meestal mannen, hebben de eigenaardige gewoonte de patiënt die ze bezoeken te willen opbeuren door het vertellen van mopjes.

Zo ook de schoonbroer van mijn kamergenoot Louis. Om één of andere reden kon ik het niet nalaten een paar van hun (flauwe) mopjes te noteren:

– Jan zegt: “Altijd als ik op reis ga, doe ik de nacht ervoor geen oog dicht...” Waarop zijn vriend zegt: “Waarom ga je dan niet gewoon een dagje eerder?”

– Het toppunt van eenzaamheid? Antwoord: een luis op een kaalkop.

De mopjes over domme blondjes doen het blijkbaar ook nog steeds goed. Ik herinner me er ook nog één van uit mijn tienertijd die me is bijgebleven: “hoe kun je zien dat een dom blondje achter de computer heeft gezeten? Dan zit er tippex op het scherm”...

Te zien echter aan het gegrimas van Louis was het opbeurend effect van die grapjes miniem te noemen.

14 november

“Geluk alleen maakt niet gelukkig” (Jan Greshof)

Dat geluk in de kleine dingen zijn klopt, maar is mij iets te simpel.

Kan je ook te gelukkig zijn? Dichter Rutger Kopland meent van wel. 'Geluk is gevaarlijk' is de titel van één van zijn bundels. Je koesteren in de bubbel van je geluk leidt tot zelfgenoegzaamheid en dat genoeg hebben aan jezelf knipt ongemerkt de draden door met de ruimere wereld waar je deel van uitmaakt.

Om terug te komen op mijn startvraag, in hoeverre ik terug kijk op een gelukkig leven, zou een mogelijk antwoord kunnen zijn : ik ben blij dat ik in een democratisch en welvarend land als België woon, ook al kent dit land zijn apenstreken. Ik ben dankbaar voor het leven dat ik leid, in zijn euforische en in zijn duistere momenten. Ik geniet intens van schoonheid, erotiek, gezellig tafelen met geliefden en vrienden met een glas wijn. Ik heb mijn leven, met de nodige obstakels erbij, in grote mate kunnen sturen in de richting zoals ik het uiteindelijk wou...Ik kan me dus in veel opzichten een 'gelukkig' man noemen. Geluk is echter geen permanente toestand. Zoals iedereen heb ik ook mijn valkuilen leren kennen, heb ik tegenslagen gekend, besef ik dat ik mensen ongewild gekwetst heb. Ik heb geworsteld met de spanning tussen privé leven en kunstenaar zijn enz.

Wie gelukkig wil zijn, moet het niet willen worden. Een interessantere vraag dan de vraag 'heb je een gelukkig leven gekend' is de vraag : 'heb je een *zinvol* leven gekend?'. Heb je het gevoel van betekenis te zijn geweest voor iets of iemand? Wat heb je betekend voor anderen?

Het diepere, niet vluchtige geluk benader ik eerder als een epifenomeen, een bijproduct van zingeving. En zingeving heeft voor de meeste mensen ongetwijfeld veel met verbinding te maken: verbinding met zowel jezelf, de ander, de samenleving, als met datgene wat jezelf overstijgt. Om zo iets te beseffen heb je geen geluksonderzoeken nodig.

Dat laatste zou een verklaring kunnen zijn waarom mensen met een religieuze gevoeligheid gemiddeld genomen gelukkiger blijken te zijn dan niet religieuze mensen (waarbij religieus breder is opgevat dan christen, islamiet of boeddhist zijn) Religare betekent letterlijk verbinden. Religieuze mensen hebben een missie in het leven, ze staan voor duidelijke waarden, behoren meestal tot een groep die hetzelfde nastreeft, ze zien vaker het leven als een geschenk. Geldt dat echter niet evenzeer voor een overtuigd humanist of iemand die opkomt voor mensenrechten en democratie, vraag ik me af. Humanisme verschilt dan niet zoveel van religie, je zou het een religie zonder god kunnen noemen.

In het verlengde hiervan deel ik de mening van psycholoog Paul Verhaeghe die wijst op het belang van basisvertrouwen. Wie vertrouwt is gelukkiger. Daartegenover staat angst. Toename van sociale angst, een al dan niet vermeend gevoel van bedreiging doet het geluksgevoel dalen. Denk maar aan het in deze tijd toenemende wantrouwen tegenover de politici, de instellingen, de banken, de vreemdelingen, de babysitter, de burens enz... Dat zijn volgens Verhaeghe grotendeels gecreëerde overtuigingen. Wat dan weer het groeiende populisme voedt. We leven teveel in een angst maatschappij.

En tenslotte nog dit. De gelukkigste mensen die ik ben tegengekomen ervaren flow

in hun werk of in hun al dan niet creatieve activiteit én het zijn dankbare mensen. Dankbare mensen zijn gelukkige mensen. Ook hier stoten we weer op de maatschappelijke dimensie van geluk.

De capaciteiten die ik in mij draag kunnen ontwikkelen is niet louter een individuele zaak. De samenleving moet mij ook die kansen bieden. Ik heb die kansen gekregen. In die zin heb ik 'geluk' (chance) gehad.

15 november

Jon Fosse

Wie van de werkelijkheid kunst maakt vergroot de werkelijkheid.

Ik lees in het boek(je) *"Schitterend wit"* van de Noorse Nobelprijswinnaar Jon Fosse, een ziekenhuiscadeautje van een vriendin. Het is een soort 'monologue intérieure' in een eigenzinnige stijl die het verwarde denken van het hoofdpersonage weerspiegelt. Een man maakt een autorit zonder specifieke bestemming, geraakt vast op een modderig pad en verdwaalt in een koud en donker bos op een moment dat het begint te sneeuwen. En dan gebeuren een paar mysterieuze zaken die ik hier niet verklap en die bovendien moeilijk na te vertellen zijn. Een recensie op de achterflap noemt het boek een klein meesterwerk over de dood.

Wat met mijn schilderijen als ik er niet meer ben? De vraag steekt terug zijn kop op. Ik heb blijkbaar de behoefte om dat voor een deel vooraf te sturen, net zoals ik de behoefte voel om sommige aspecten van mijn levenseinde (euthanasieverklaring, uitvaart, al dan niet cremen ...) te registreren. Niet alleen omdat ik graag zeggenschap heb over dat soort zaken maar ook omdat het op die manier voor de nabestaanden achteraf allemaal duidelijker en eenvoudiger is.

Mijn vriend Jan is op bezoek. Ik vertel hem over de vele schilderijen die ik een paar maanden terug samen met mijn zoon vernietigde of naar het containerpark bracht. Zodoende moeten Linda en de kinderen, als ik er niet meer ben, niet gaan uitzoeken welke doeken ze best wel of niet bewaren.

Het was een emotioneel moment in dat containerpark ook al ging het om vooral

ouder werk op paneel, werk dat onaf was, werk dat niet meer beantwoordde aan wat ik een goed schilderij vind. Voor de recentere doeken moet er ook nog een selectie komen en daarna best een digitale inventarisatie. Een klus voor als ik terug thuis ben.

Een Joods gezegde zegt dat mensen blijven voortleven zolang hun naam genoemd wordt. Misschien is dat een van de motieven die mij drijft om ook daarrond afspraken te maken met Linda, de kinderen en een paar kunstvrienden. De schilderijen, na mijn dood, niet zomaar op een veiling gooien maar beheren en op één of andere manier in de aandacht te brengen is het nobele streefdoel. Hoe dat concreet moet, daar wil ik nog verder over nadenken.

16 november

Ongemak, maar geen pijn meer voor het moment. Het uitzicht op de Assebroekse Meersen door mijn raam en de bijzondere lichtinval, ontroeren me. Ik val even uit de tijd en uit de taal en dat stemt me rustig...

's Avonds luister ik naar Terzake. Voor de zoveelste keer hoor ik de vraag vallen of de NVA wil samenwerken met het Vlaams Blok na de verkiezingen. En het antwoord blijft, zoals verwacht, dubbelzinnig.

Ik ga ervan uit dat ik de verkiezingen volgend jaar nog mag meemaken, want er staat veel op het spel.

Ofwel komt er een front van alle traditionele partijen, een soort Vivaldi II. Ofwel een Vlaams-nationaal blok. Ofwel gaan de NVA en de PS met elkaar scheep, deels tegen elkaars zin, met waarschijnlijk een al dan niet symbolische stap naar wat heet een

confederale staat te zijn.

Voor geen enkele van die opties ga ik applaudisseren. Het meest te vrezen scenario is dat Vlaams-nationale blok, althans op het Vlaamse niveau. Wanneer zij het voor het zeggen hebben zal er nog drastischer bespaard worden op de posten die de louter economische logica overstijgen.

In het ergste geval wordt de democratie uitgehold, komen fundamentele mensenrechten in het gedrang, worden rijken rijker en armen armer. Weinig opwekkende perspectieven om het eufemistisch uit te drukken.

Ik geraak even in discussie met mijn kamergenoot Marcel over de figuur van Bart De Wever, die het 'toch zo goed kan zeggen allemaal en intelligent overkomt'.

Mijn hypothese is: hoe meer een politicus in de media komt, wat hij ook verkondigt of hoe onethisch zijn uitspraken ook zijn, hoe meer credibiliteit hij verwerft bij de gemiddelde Vlaamse kijker, zeker als hij het zogenaamd 'goed kan zeggen'. Dat is iets waar ik mij ontzettend kan aan ergeren, dat retoriek en perceptie zwaarder wegen dan de waarden waarvoor een politicus staat. De ideologische leegte die daardoor ontstaat wordt opgevuld met pr en marketing.

Een samenleving kan niet zonder politiek en politici. Mijn pleidooi: doe aan zelfonderzoek, ga na voor welke waarden je staat en kies welke politici die het meest belichamen. Als perceptie en puur pragmatisme het overnemen van waarden geraakt de politiek zijn 'ziel' kwijt. Belangentegenstellingen worden verdoezeld, lange termijnvisies krijgen geen kans en de gestage uitholling van de democratie wordt een feit.

Of ik voor een cordon sanitaire ten aanzien van het Vlaams Belang ben?

De term op zich vind ik al problematisch. Die komt oorspronkelijk uit de veehouderij en staat voor een techniek waarbij men een ongewenste situatie, bv een gevaarlijke besmetting, isoleert door er een beschermende kring rond te leggen. Een journalist heeft die dan geïntroduceerd in de politieke actualiteit, toen het Vlaams Blok een verkiezingsoverwinning behaalde.

Ik heb steeds vragen gehad bij dat cordon sanitaire, al maak ik me er niet populair mee in progressieve milieus. Duw je daarmee die partij niet in een soort slachtofferpositie die ze ongewild nog sterker maakt? Zeker als dat cordon sanitaire niet samengaat met een 'cordon médiathique' zoals dat in Wallonië wel het geval is. Wat dat betreft verdedig ik de stelling dat de waarden waarvoor partijen staan op zich voldoende moeten zijn om al dan niet neen te zeggen tegen samenwerking met een extreem-rechtse, racistische partij. En als dat niet zo is zegt dat heel veel over die partij en de ideologische leegte erachter.

Wat niet betekent natuurlijk dat je als opponent van dat Vlaams Belang geen gehoor moet hebben voor de verzuchtingen en frustraties van waaruit de meeste mensen voor zo'n partij stemmen.

Een nog rampzaliger politiek scenario is dat in Amerika een verderfelijke populist als Donald Trump aan de macht komt, omdat de internationale impact daarvan, als het bv gaat over klimaataanpak, migratie, internationale afspraken en de oorlog in Oekraïne, immens groter is dan wat in ons klein landje gebeurt. Dan zie ik het heel donker in.

Genoeg over politiek. Ik verwonder er mezelf over dat, ondanks de ziekenhuiscontext dat soort gedachten door mij heen gaat en ik het blijkbaar heilzaam vind die hier te noteren. Het geeft aan dat waarden zich niet zo gemakkelijk laten ondersneeuwen, ze zijn weerbarstig, zelfs in een precaire situatie als deze waar ik nu in zit.

17 november

Nogal wat jongeren die begaan zijn met de toestand van de wereld overwegen geen kinderen meer op de wereld te zetten omwille van ecologische redenen. Maar kan je die redenering ook niet gewoon omkeren? Maatschappelijke en klimaatbewuste ouders moeten liefst wel kinderen krijgen omdat zij de toekomstige vormgevers en leiders van de samenleving worden. En die zullen we meer dan ooit nodig hebben met de uitdagingen, die ons boven het hoofd hangen.

In het gewone leven en de dagelijkse omgang ben ik positief ingesteld, een optimist. Als het over de mensheid gaat en maatschappelijke evoluties in de richting van meer moraliteit, zie ik het eerder donker in.

18 november

“De dood gaat ons niet aan. Zolang wij er zijn, is de dood er niet; en wanneer de dood er is, zijn wij er niet” is een bekende quote van Epicurus. De vraag is: klopt ze? De sprankeling van het leven is zo lastig te rijmen met het niet meer zijn.

Wat kunnen we ons voorstellen bij dood Is de dood eeuwige duisternis of eeuwige vrede? We weten het niet. Ik ben de laatste 5 jaar naar aanleiding van mijn kanker tweemaal onder narcose geweest. Het dichtstbij de dood lijkt mij de toestand van de “slaap” die een anesthesist op gang brengt. De ervaring is niet dat het zwart wordt. Het ene moment ben je nog klaar wakker en dan in een fractie van een seconde is er niets. Drie uur later word ik wakker, en realiseer mij dat ik in een ziekenbed lig en geopereerd ben aan mijn maag . Die tussentijd tussen narcose en ontwaken is totaal niet opgeslagen in mijn geheugen. Noch waarnemingen, noch dromen. Niets, rien, nada. De tijd van mijn narcose is er als het ware "tussenuit geknipt". Heel anders dan bij een gewone of diepe slaap. Een paar uur van ‘niet zijn’ lijkt het.

Een eeuwige narcose is niet iets om bang voor te zijn. Energie verlaat het lichaam, we recylen en worden weer wat we waren voor de geboorte, we worden één met de natuur of de kosmos of hoe je het ook noemt...

Niets of niemand kan je nog iets doen. Je merkt niet dat de wereld gewoon doorgaat zonder jou. Je weet niet eens dat het zwart om je heen is. Kortom: je bent dood. En dus zul je je ook niet meer afvragen of de dood eeuwige duisternis is, een eeuwig lichtrijk of iets anders.

18 november

Ik heb ergens gelezen dat net zoals bepaalde middelen geestverruimend kunnen werken, ook hevige angst of rouw of pijn dat kan zijn. Ik kwam de voorbije twee weken een paar keer in delen van mijn brein, waar ik in het verleden nooit kwam omdat ik er niet behoefde te zijn...

Hebben de verhalen van mensen die beweren een bijna-doodervaring te hebben meegemaakt ook met zo'n ongekeende breinzones te maken? Beschrijvingen van bijna-doodervaringen blijven mij intrigeren, het zijn fantastische verhalen, ze onthullen iets over een dieper onbewuste, over archetypische ervaringen maar hebben volgens mij niets met een persoonlijk voortbestaan na de dood of een hiernamaals te maken. Al was ik daar vroeger minder stellig in.

Het brengt ons bij de eeuwenoude, steeds terugkerende vraag: is de dood het definitieve einde of een illusie? En is het lichaam slechts een jas die op den duur versleten is en vervolgens achter gelaten wordt? Is mijn brein de instantie die mijn bewustzijn creëert of is mijn brein een ontvanger van een vorm van energie die we bewustzijn noemen? Een vrij filosofische vraagstelling.

De definitie van dood kan verschillen afhankelijk van de context. Bijvoorbeeld, in sommige gevallen kan een persoon klinisch dood zijn, wat betekent dat zijn hart en ademhaling is gestopt, maar zijn hersenen vertonen nog enige activiteit. In dergelijke gevallen is het mogelijk dat de persoon nog enige vorm van bewustzijn of sensatie ervaart, hoewel dit waarschijnlijk zeer beperkt zal zijn, niet vergelijkbaar met normale bewuste ervaringen.

Bijna dood ervaringen zijn in die redenering een eventueel gevolg van het zuurstoftekort in de hersenen na de hartstilstand. Ze zijn dus geen bewijs van leven na de dood. Je bent immers bijna dood als je ze krijgt, en nog niet helemaal dood.

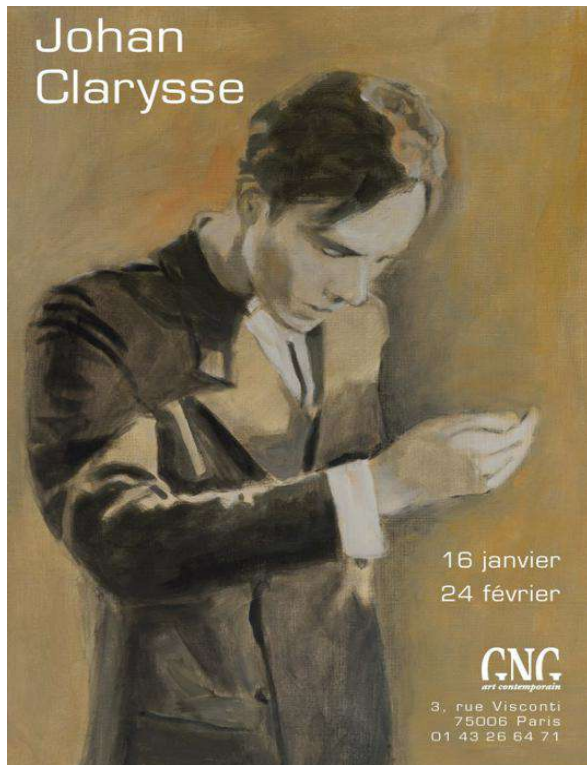
19 november

Na drie weken hospitalisatie mag ik uiteindelijk terug naar huis. Linda heeft voor een ziekenhuisbed in de living gezorgd. Naast mij een stapeltje boeken, mijn medicatie, mijn manuscript in wording, de digitale Sonos box. Ik nam mij voor om de eerste weken veel te rusten en gedoseerd te eten. Maar de misselijkheid, die initieel al voelbaar was de laatste dagen in het ziekenhuis neemt steeds maar toe.

Gisteren liep het nog goed. Een reeds lang geplande feedbackdag op mijn

manuscript met collega dichters Paul R. en Steven V. is kunnen doorgaan. Ik was moe maar heel tevreden op het eind van de dag.

Ik besef goed dat mijn tijdsperspectief verkort is, maar het perspectief is er nog en dat heb ik nodig. Ik denk eerder na over wat ik over een maand ga doen dan binnen een jaar. Ik kijk ook niet zoveel achterom. Mijn expo binnen een goeie maand in Parijs in galerie GNG is nu waar ik naar uitkijk. Uitnodiging en affiche zijn al klaar.

Ik hoop dat ik tegen dan voldoende hersteld ben. Veel vrienden hebben laten weten dat ze van die gelegenheid zullen gebruik maken om een uitstapje naar Parijs te plannen. Er lopen overigens in die periode meerdere interessante tentoonstellingen o.a. Rothko, Anthony Gormley (in confrontatie met Rodin), Nicolas De staël, Peter Doig... Genoeg redenen dus om mij naar mijn geliefde Lichtstad te bewegen.

Wat ook al een tijdje op mijn verlanglijstje staat: bezoek aan de expo van Bill Viola in Luik en aan de expo met werk van Jan Van Imschoot in het Smak, volgens mij een van de interessantste Belgische schilders van het moment.

20 november

Ik ben verrast door een mail met de vraag of ik bereid ben tot een interview voor het tijdschrift 'Yoga Internationaal' voor hun vaste rubriek beeldende kunst. Uit eerdere nummers kan ik opmaken dat het om degelijke en mooi geïllustreerde artikels gaat en zowel om gevierde als minder bekende kunstenaars die ergens een link met yoga of meditatie hebben. Ik zeg dus ja, met de restrictie dat mijn affiniteit met yoga de laatste tijd zo goed als nihil is.

Ik ben het meest vertrouwd met de zgn. 'zonnegroet', een geheel van asana's die vloeiend op elkaar aansluiten en heb eerder ook weleens kennism gemaakt met kundalini yoga (een meer dynamische vorm van yoga dan hatha yoga) op een meditatieweekend.

Een vriendin van mij overtuigde mij destijds van de vele positieve effecten van de zonnegroet voor lichaam en geest en heeft mij die geduldig aangeleerd. Later heb ik via een reis in India kennism gemaakt met een yogi die mij geholpen heeft om die zonnegroet te verfijnen (ademhaling). Ik heb zo een tijdje een 5-tal zonnegroeten na elkaar gedaan 's morgens en 's avonds, dan stroomt de energie door je lichaam. Het is een massage voor je organen en zorgt voor een weldadig effect. De laatste jaren mis ik echter de discipline om dat consequent te blijven doen.

Ik neem me voor om tijdens het interview te benadrukken dat ik in eerste instantie het schilderen zelf als iets meditatief zie en ervaar. Als de condities gunstig zijn kom je, al dan niet na een moment van worsteling, in een soort flow terecht, waarbij je samenvalt met wat je doet en je intuïtie zijn werk kan doen. Dat levert een geluksgevoel en verrassende resultaten op.

Inspiratie kun je uiteraard niet afdwingen. Dan helpt een zekere routine om deze op gang te brengen, zoals voldoende tijd doorbrengen of bezig zijn in het atelier en naar muziek luisteren: Antony and the Johnsons, David Bowie, Lou Reed en vooral 'Atom heart mother' van Pink Floyd, een CD die tot in mijn diepste vezels doordringt, al heb ik die ontelbare keren beluisterd.

Mijn gedachteflitsen over doodgaan en bijna doodervaringen van een paar dagen terug doen me teruggrijpen naar notities die ik lang geleden maakte van een boek dat ik gelezen had van cardioloog Pim Van Lommel eind jaren tachtig en dat me toen volledig in de ban hield.

De auteur beschrijft hoe hij door een samenloop van omstandigheden onderzoek is gaan doen naar 'bijna-dood-ervaringen' van patiënten die, nou ja, bijna dood waren.

Hij zette een studie op waaraan uiteindelijk 344 patiënten meededen die een hartstilstand hadden overleefd. Deze studie werd in 2001 in The Lancet gepubliceerd. Stuk voor stuk gedetailleerde ervaringen van mensen die allemaal een soortgelijk spiritueel proces doorliepen, terwijl ze officieel geen hersenactiviteit meer hadden. Sommigen konden dingen navertellen die zij helemaal niet hadden kunnen weten in een toestand van bewusteloosheid, zoals gesprekken die door dokters of verpleegkundigen waren gevoerd, voorwerpen die door hen ergens waren neergelegd, etcetera. Allerlei details die bijzonder frappant waren, gezien de comateuze toestand waarin ze verkeerden.

Naast een beschrijving van die ervaringen (uittreding uit het fysieke lichaam, 360° kunnen waarnemen, de tunnel waar je doorheen ging, het licht dat je ervoer aan het eind van de tunnel, horen dat je eind nog niet gekomen...) maakt hij een ander punt in zijn boek: namelijk dat de wetenschap, alhoewel een bijzonder mooi instrument, soms te weinig nieuwsgierig is naar het verklaren van het onbekende. Dat het zich teveel vastklampt aan bestaande theorieën en paradigma's waarin dit soort ervaringen geen plek hebben.

Volgens de cardioloog was de klassieke aanname dat de hersenen bewustzijn creëren niet langer houdbaar. Hij gebruikt daarbij een intrigerende vergelijking. Hersenen hebben een functie vergelijkbaar met die van een computer: deze produceert de website niet die je bekijkt, hij verschaft slechts toegang tot de miljarden sites die beschikbaar zijn. Internet als een soort collectief bewustzijn dus. En als je computer niet meer functioneert, bestaat het internet nog steeds! Idem voor het bewustzijn dus.

Bewustzijn is primair, de materie is secundair. Filosofisch gezien een idealistische opvatting van het bewustzijn, die haaks staat op de gangbare materialistische opvatting.

De dood is in die perceptie een veranderende staat van het bewustzijn dat zonder begin en zonder einde is en buiten tijd en ruimte blijft bestaan. Dat vond men trouwens ook al in het oude Griekenland van Pythagoras. Je moet niet bang zijn het leven te verliezen, want: 'de dood is slechts een verandering van woning'. Al dan niet met behoud van een zekere persoonlijke vorm weet je jezelf weer onderdeel van het grotere geheel. Zoals een golf in een oceaan tegelijkertijd de oceaan is als ook zichzelf. Klinkt niet slecht vond ik toen. Het voelde goed aan om even te vertoeven in die tegentijdse ideeënwereld waar de geest over de materie heerst.

Ik begon mezelf toen af te vragen: is de aanname dat de materie het uiteindelijke fundament is 'logischer' dan zijn tegenhanger? Waarom is dat 'normaler' dan wat wij nu beschouwen als 'paranormaal'? Alles wat wij immers normaal vinden, is normaal omdat het nu eenmaal zo is. Als wij waren geboren in een wereld met een paarse bomen, vliegende draken en omgekeerde zwaartekracht, hadden we dát normaal gevonden. Het feit dat wij iets niet kunnen waarnemen, wil niet zeggen dat het er

niet is. Noch wil het zeggen dat het omgekeerde waar is. Ruim vierhonderd jaar geleden was iedereen er heilig van overtuigd dat de aarde plat was en dat je er van viel als je lang genoeg doorvoer. De enkeling die toen beweerde dat de aarde rond was werd weggezet als een verwarde geest.

Het is net zo aannemelijk dat er wel 'iets' is dan niet, beide opties zijn niet te bewijzen. Waar je ook in gelooft, het blijft een groot mysterie.

Of zoals een esoterisch psycholoog mij toen probeerde duidelijk te maken:

Als je leven definieert als het ervaren van bewustzijn en dus ruimer dan lichamelijk gebonden leven, dan lijkt de vraag naar leven na de dood wel zinvol. Dromen, bijna dood ervaringen, uittredingen en eenheidservaringen zijn dan aanwijzingen dat zoiets denkbaar is. Maar het blijven subjectieve ervaringen die buiten het objectieve waarnemingsgebied van de wetenschap vallen. Sceptische hersenwetenschappers als Dick Swaab beweren dat dit soort ervaringen evenzeer op te roepen zijn door bepaalde hersenkwabben te activeren.

Hoe dan ook, de sprong maken naar een monotheïstische invulling van dit alles was voor mij ook toen al duidelijk een brug te ver. Stel je voor dat je ziel in een persoonlijke vorm zou "doorleven" na je dood in een soort hiernamaals, dan zou het daar inmiddels best behoorlijk druk zijn. En waarom zou dat alleen voor mensen gelden? Waarom niet ook voor de muizen op mijn zolder? Of de spin die ik vanmiddag dood trapte? En al die zielen, waar zijn de nu? Nog los van het feit dat het vooruitzicht van een eeuwig leven wel heel saai moet zijn. Simone de Beauvoir zou daar een boek over geschreven hebben: 'Alle mensen zijn sterfelijk'. In dat werk draait het om de ontmoeting tussen Régine, die het liefst onsterfelijk zou willen zijn, en Fosca, die daadwerkelijk onsterfelijk is, en niets liever zou willen dan sterven. Moet ik eens gaan zoeken in de bib eerstdaags.

21 november

Het geloof dat we in een of andere persoonlijke vorm of als ziel zouden voortleven, is dit al fond niet een vorm van egocentrisch denken, die wij als mensen hebben ontwikkeld? Voortvloeiend uit de overtuiging dat wij van meer waarde zouden zijn dan andere levensvormen op aarde omdat wij intelligente wezens zijn. Heeft het verlangen naar verder leven of een hiernamaals niet vooral met angst te maken, de angst dat ons leven zinloos zou zijn als er geen vervolg is na de dood.?

De conclusie van mijn meanderend verhaal over dood en leven na de dood?

We weten het niet.

We worden op één of andere manier in het grotere geheel opgenomen. En verder hou ik het erbij dat we (een beetje) verder leven in onze kinderen als we die hebben. Bovendien hebben we als mens het prachtige vermogen om meer door te geven dan

enkel onze genen. We kunnen onze ervaring, onze kennis en waarden doorgeven aan anderen. We kunnen van waarde zijn voor anderen, krijgen zelfs de kans om het leven van een volgende generatie een stukje beter te maken. In die zin leven wij verder in lichaam én in geest. En daar kan ik vrede mee nemen.

22 november

Bezoek van Lut V. en Jan T. met boeiende babbels. De korte wandeling met Lut eindigt op café. Mijn eerste cafébezoek sinds weken. Tot dan alles ok. De halve banaan die ik 's avonds nog at gooit letterlijk roet in het eten en zorgt voor een ernstige terugval.

Ik heb braakneigingen, krijg bijna niets nog binnen. Motilium, Primparen, gemberthee, kousou pantomed, het hielp geen zier. Misselijkheid is even erg als pijn. Je voelt je ellendig, hebt in weinig of niets zin en ze loopt met je energie weg. Het wanhoopsgevoel dat me eerder al in het ziekenhuis had overvallen, steekt opnieuw de kop op.

23 november

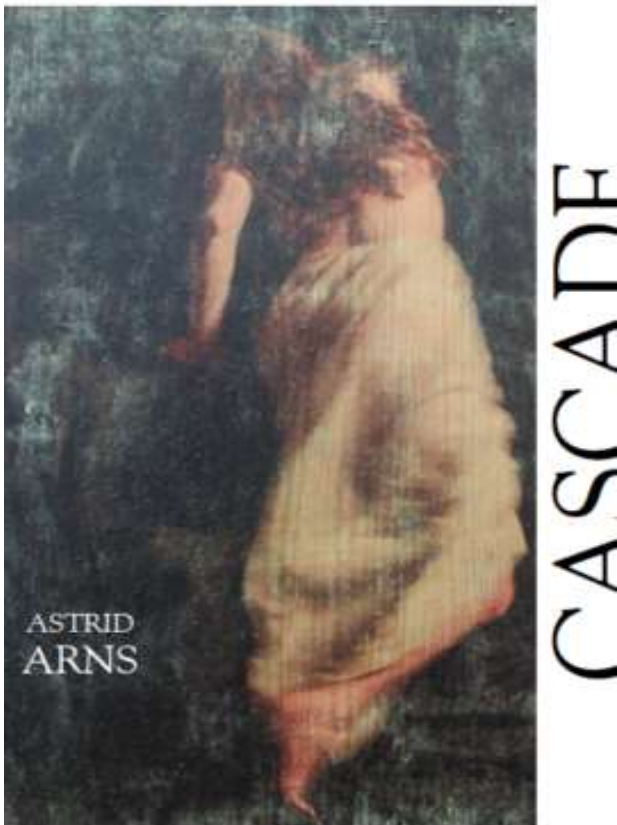
De misselijkheid en het braken neemt toe. Na consultaties bij de huisarts en een telefoontje naar de chirurg wordt beslist, mij opnieuw te laten opnemen. De maag peristaltiek doet zijn werk niet. Een nieuwe opname is nodig voor verder onderzoek en om nog meer verzwakking te voorkomen. Opnieuw een maagsonde dus om de maag te ledigen en een tijdje te laten rusten, opnieuw 'astronautenvoeding' en opnieuw starten met langzaam en maagbesparend eten in kleinere porties, in de hoop dat mijn maag-darmstelsel deze keer wel zijn balans terugvindt. Uit een nieuwe CT-scan blijkt dat de doorgang van maag naar darm niet geblokkeerd is, dus niet nog een operatie. Dat het om een functionele en niet om een mechanische stoornis gaat is een grote geruststelling. Het is een kwestie van tijd en geduld, zeggen de dokters. Tijd heb ik, geduld minder.

27 november

De bundel 'Onverwachting' van de pas overleden Johanna Pas eindigt als volgt:
*"En wat is er dan? Niets zeg je.
Maar dat Niets is nieuw - zoals
de eerste keer de zee zien."*

Astrid Arns vroeg me een paar weken voor mijn ziekenhuisopname om bij de voorstelling van haar nieuwe bundel 'Cascade' op 4 december een paar van haar gedichten voor te lezen en enkele van mijn eigen gedichten in dialoog daarmee. Ik was vereerd door deze vraag want Astrid is een dichteres die ik hoog waardeer.

Ik heb lang gedacht dat dit vooralsnog zou lukken, maar de nasleep van de operatie

heeft daar anders over beslist.

30 november

André B. van Avanza komt langs om het door hen georganiseerd atelierbezoek voor te bereiden. Boeiend gesprek over mijn visies op kunst en mijn motieven om te schilderen. Gisteren vroeg ik de dokter of ik dit mocht laten doorgaan. Zijn antwoord was ja, indien het niet te veel voorbereidend werk vraagt en niet te lang duurt. Beide voorwaarden zijn voldaan.

1 december

Luc Theuwis, Limburgs galerist en curator laat weten dat expo die we samen hadden gepland voor februari in het Maison de la Poste in Brussel (site Tour en taxis) verplaatst wordt naar april. Ik ben opgelucht door het bericht. Zo krijgen we wat meer ruimte voor de voorbereiding van de expo en het vormgeven van de begeleidende catalogoog.

Ik heb in zekere zin het voorrecht dat ik voortdurend mijn verhouding tot mezelf en de wereld kan herscheppen. Woorden en beelden maken het mij gemakkelijker om wat op mijn pad komt te integreren in mijn leven.

4 december

Sinds gisteren ben ik voor de tweede maal terug thuis. Ik eet vrij gedoseerd en gedisciplineerd. Op het moment dat ik dit schrijf en de stralen van een lage winterzon op mijn ontbijttafel vallen, lijkt mijn toestand goed te evolueren. Mijn maag protesteert niet langer, ik heb geen pijn meer. Een verademing! Volgende week wordt opnieuw met de kankermedicatie gestart....

Medisch-technisch is de operatie geslaagd te noemen. Subjectief heb ik het gevoel dat ze ferm 'gerommeld' hebben in mijn buik. Des te meer blijft het een wonder dat ons organisme, met de nodige ups en downs, zich aanpast, herstelt, naar een nieuwe balans zoekt. De wijsheid van het lichaam heet dat, ook als dat lichaam al hevig 'beschadigd' is.

Over de prognose op wat langere termijn blijven de dokters vaag. Er zijn nog steeds uitzaaiingen, de kleine tumoren zijn niet verdwenen. Maar het betere nieuws is dat de medicatie nog steeds effect heeft en de verdere groei van die kleinere tumoren een tijd kan remmen. Dat stemt me hoopvol op korte termijn, maar ergens in de luwte blijft de dood op mijn schouders meekijken en fluistert hij dat hij ieder moment kan langskomen.

Ik voel mijn energie groeien, maak opnieuw korte wandelingen. Gisteren ben ik met Linda voor de eerste maal terug naar mijn geliefde cinema Lumière geweest om naar 'Perfect days' van Wim Wenders te gaan kijken. Zoals verwacht een aanrader!

Perfect days

Morgen ga ik naar zijn bekroonde documentaire over Anselm Kiefer, volgens velen de belangrijkste nog levende hedendaagse kunstenaar, kijken.

Ik heb zin om de dingen te doen die ik al altijd graag deed: vrienden zien, schilderen, lezen, schrijven.

De dichter Paul Meeuws zegt dat hij van sommige poëzie niet begrijpt dat ze niet groot op voorpagina's van kranten is gedrukt, in bushokjes hangt, aan de muren van onze kantoren prijkt. Omdat ze simpelweg zo mooi is dat wij daar alleen maar fijnere mensen van kunnen worden, die net iets beter kijken en luisteren dan we gewend zijn. Het is een bedenking die ik mezelf ook al heb gemaakt.

8 december

2023 was op zijn zachtst gezegd een turbulent jaar. Hoop past ook bij het einde van dit jaar en het begin van het nieuwe jaar. Meer dan ooit wens ik iedereen op de eerste plaats een goede gezondheid toe, deugddoende relaties, intensiteit in wat je onderneemt, energie om volmondig ja te zeggen tegen dit tegelijk grootse en kwetsbare leven. Maar evenzeer wens ik jullie - om Filip Rogiers te parafraseren- de kracht en moed toe om blijvend neen te zeggen tegen de opkomende politieke winter van 2024, tegen de duizenden dode kinderen in Gaza, de stervende zeeolifanten in Antarctica, het afkalven van geschiedenis en literatuur op school, de obscene rijkdom, de toenemende fragmentatie....In het verlengde van mijn wensen en als afsluiter van deze dagboeknotities eindig ik graag met een gedicht over hoop, dat ik onlangs schreef:

Hoop

*Je wordt ermee geboren, gaat ermee dood.
Maakt het verschil, ook al zie je het niet. Hoop
is uitbraak uit de mal, uit dichtgemetst gebied.*

*Is mondjesmaat beginnen, zonder eindmeet
of bestemming, overlevingsverhalen verzinnen
boekdelen spreken met menselijke woorden.*

*Eeuwenoude genade, vieren wat niet voorspelbaar is.
Het is wakker worden in de eerste persoon
en uit die eerste persoon een wij kloppen.*

*Duikelen in een toekomst zonder tijdstip,
maat, gezicht. Onderdak bieden aan warme winters,
vurige aarde, onschadelijke bommen. Een Trojaans paard*

*in het fort Europa van het gezond verstand.
Je derde oog geloven om straks een stilleven
vol fruit en sterren te zien.*

Johan, 24/1/23